

Knjiga Marinke Marije Miklič V kamen vklesano

Ker mnogo premalo spremljam sodobno kulturno dejavnost, sem se ob besedilu *V kamen vklesano* srečal z imenom in delom Marinke Marije Miklič nenadoma in nepričakovano, kar pa se mi je zdelo kvečjemu toliko bolj vznemirljivo, saj je pri presojanju del potrebno izhajati le iz njih samih, ne glede na predstave, ki nam jih vzbuja avtorjevo že poprej znano ime.

Ko mi je Franci Koncilija poslal njeno besedilo v branje, sem ga takoj pogoltnil, ker je kratko in me je kot Novomeščana še posebej pritegnilo. In takoj sem tudi napisal zeleno spremno besedo. A kakšno? Ob skoraj vsaki strani mi je besedilo postala iztočnica za moje lastne spomine, kot da bi bili pisateljčini v knjigo zajeti spomini na Novo mesto dobesedno nalegljivi. V knjigi so omenjena imena, ki sem jih poznal: urednik Dolenjskega lista Tone Gošnik, pevka Tatjana Gros, oče mojega prijatelja in sošolca Miha Počrvina, ki je slovel kot španski borec, pa opisi modernih, a še poganskih običajev, ob katerih se mi je ob imenu Abundie, nekdanje Abundance, vzbudila asociacija na baročni motiv njenega atributa, na rog izobilja, ki ga vidimo naslikanega na primer v viteški dvorani brežiškega gradu, pa na prizore, ob katerih se nam vzbude spomini na kako Lamutovo grafiko in nasploh na tisto podobo povojne podeželske stare Dolenjske, ki jo v literaturi ponekod označujejo kar kot Pradolenjsko; ob epizodi, kako so zamenjali stari dobri vzdani kuhinjski štedilnik s tedaj modernejšim železnim, sem se spomnil dramatičnega dogajanja, ko so mojemu staremu očetu v Mokronogu otroci zamenjali prav tak štedilnik, vendar naskrivaj in proti njegovi volji, ko je ležal v bolnišnici, pa je potem spremembo ponosno molče prenesel; najbolj pa me je razveselilo omenjanje Ilke Vašetove in njenega romana Gričarji, ki so ga leta 1956 izdali v Novem mestu in sem njegovo nastajanje kot opazovalec očetovega dela iz daljave spremljal.

Ko je Ilka Vašetova pet let pozneje spregovorila v Novem mestu ob svoji 70-letnici, v polni avli novomeške študijske knjižnice, med obiskovalci se še dobro spominjam tudi na vseh prireditvah navzočega Severina Šalija, je poudarjala, kako zelo si je želela postati ljudska pisateljica, da je daleč najbolj vesela, če jo ljudje radi berejo, in da je srečna, če je dosegla ta namen. Zato sem lahko povsem prepričan, da bi jo Marinka Marija Miklič s svojim delom gotovo osrečila, saj so si pri Marinki Miklič prav njene Gričarje doma brali naglas, tako kot nekoč mohorjanske knjige, sama pa je prvič pomislila, da je lahko pisateljica tudi ženska, in je pozneje, temelječ na življenjskih izkušnjah in literaturi, ki jo je poslej prebirala, med njo tudi Solzice Prežihovega Voranca, zares pričela pisati tudi sama. Njeno delo je postalo naraven pečat vsega tega izročila in okolja, zato je povsem avtentičen dokument časa in nje same in ga je potrebno presojati iz teh izhodišč, ob tem pa je knjiga, četudi je do kraja zaznamovana s konkretnim okoljem in realističnim literarnim izročilom, ob vsem narodopisno dokumentarnem bogastvu zaradi svoje človečnosti v bistvu brezčasna, polna življenjskih izkušenj in modrosti. Tako sem, namesto da bi pisal o knjigi, besedilu dodajal lastne spomine, nato pa, razumljivo, seveda vse to prečrtal, in le kar je ostalo, je na koncu knjige natisnjeno kot spremni komentar, ob uvodnem komentarju Diane Pungeršič, s polnim razumevanjem poglobljenem v njeno ustvarjalnost.

Mislil pa, da bo tudi tisti, ki ni prirasel iz krajev in časov, ki jih je pisateljica v knjigi prepričljivo oživila, s knjigo enako zadovoljen kot novomeški oziroma dolenjski bralci, če ga le zanima tudi samo človeško življenje in ne le literarne ekshibicije, ker je v njej veliko življenjske modrosti, pronicljivega opazovanja ljudi in presoj nekoč nam vsem skupnega časa in družbe, predvsem pa nas lahko očara pomirjujoče, vseodpuščajoče in ne pikro, ampak v bistvu blago pisateljčino razmerje do sveta, sprijaznjenost z življenjem, kakršno je bilo in ki je, ne glede na omejenost ali težavnost življenjskih razmer, zadovoljno z usodo in nikakor ne

kakorkoli zagrenjeno; ob tem pa je daleč od pasivno sentimentalne vdanosti neprilikam, ampak pisateljica, ki se je učila iz življenjskih izkušenj svojih prednikov oziroma bližnjih, izpričuje tudi posluš za praktično življenjsko iznajdljivost, morebitno resignacijo pa ji odločno premaguje optimistična volja do vztrajanja, ki jo spremlja tudi smisel za satiričnost in humor. Zato knjiga, ne da bi pisateljica kakorkoli moralizirala, s svojim osnovnim humanističnim sporočilom deluje na človeka spodbudno, četudi njen naslov *V kamen vklesano* opozarja na minljivost, ki je resnica vsega, a pri tem pisateljica nosi svojega Boga in z njim minljivost premagujočo večnost v lastnem srcu.

Seveda je lahko v kamen vklesano marsikaj, a metaforika priljubljenega rekla njenega modrega očeta, da ni nič vklesano v kamen, sporoča, da ni nič določeno za večno in da je tudi kamen v bistvu razmeroma kratkotrajen, kar umetnostni zgodovinarji dobro vemo na primer že iz izkušnje z usodo Robbovega vodnjaka; bolj večni je le bron, a bronaste spomenike danes vse bolj kradejo in jih prelivajo, tako kot so Jakčevega z novomeškega pokopališča, zato je literarni spomenik trajnejši od brona, česar so se zavedali že antični pisci. Beseda je očitno odpornejša in trajnejša od kamna ter trdnejša od brona, in tega se je zavedala že pisateljčina mama, ko je oporekala očetovemu reku in je z besedami, da je v kamen vklesano, kar otroci slišijo in česar se naučijo, ter povrh še s prepričanjem, da je treba, če človek ve kaj lepega in pametnega, to tudi napisati, da se ne pozabi, takó hčerko nehote spodbudila k zapisovanju. Ne glede na to, koliko je predvsem dokumentarno ali tudi umetniško dognano, pa je tovrstno zapisovanje potrebno negovati in sprejemati z vso pozornostjo in ljubeznijo, že zato, ker je v jeziku in njegovem izraznem načinu kot najbolj gnetljivi duhovni snovi že sama po sebi skrita vsa naša duhovna preteklost, o čemer je najlepše govoril že Ivan Prijatelj, ko je v svojih premišljanjih zapisal: »/N/ekaj je v jeziku, kar ga visoko povzdiguje tudi nad tako imenovana sredstva drugih umetnostnih panog, n. pr. upodabljaljoče in glasbene umetnosti. Jezik ni samo več nego glasovi in glasbila, ampak je tudi več nego barva, platno, marmor in bron. Vse to so res samo mrtva, umovom vseh narodov enako uslužna, sama na sebi indiferentna sredstva, ki ožive šele takrat, ko se jih posluži kot svojih izrazil umetnik. Jezik pa je živa, že od sto in sto umov in vekov pregneta snov, on ni izdelek, ampak umotvor, aparat, v katerem kot takem že leži misel in čustvo, preden se ga polasti mislec ali poet, da v njem snuje svoje nove umotvore misli in čustev. V jeziku leži kontinuiteta med davnino in sedanostjo rodu. Tam, kjer je prestala ona, nadaljuje ta. Zato je jezik duševna zakladnica, tvorec ponos slednjega naroda. / ... / Jezik je naš paladij tudi zato, ker je v njem bila od pamtiveka naša celokupnost, samobitnost in svoboda. Naj je narod še tako razdeljen po geografskih zaprekah in političnih mejah ter pregrajah, vsekdar je bil jezik ona, včasih edina vez, ki nas je kot narod družila v eno pod tem vnanjim vidnim znamenjem naše notranje samostojnosti. – Glavni elementi narodnosti: način mišljenja, verovanja, čustva in običajev, kulturne samoodločbe, vse to dobiva izraz in stalno posodo v jeziku.«

Ustvarjalni kamen Marinke Marije Miklič, izrazilo verovanj, čustev in običajev, ki nam jih oživlja v svoji knjigi, je beseda; njena beseda pa je naravna, ker je neposredna in ne umetelna, brez posebnih pretenzij po časovno zaznamovani literarnosti, ampak je preprosto povsem ustrezen izraz tega, kar nam je avtorica morala povedati. Njena govorica je pristna, a je v njej vse, kakor je tudi spontano, videti zelo premišljeno in skladno, tako da vse stoji na pravem mestu, da ni ničesar premalo in nič odveč. Njen jezikovni realizem (ki mlajšemu bralcu v pomoč na koncu knjige ponuja še slovarček danes že odmaknjenih starih domačih izrazov) je v osnovi samo samodejna posoda življenjskega realizma; pisateljčin pogled pa je med opazovanjem ljudi in življenja usmerjen na najbolj značilne pojave, a tudi na pomenljive nadrobnosti, ki veliko povedo o lepoti narave in ljudeh, posebno tistih, v katerih je avtorica

ugledala prave umetnike svojih poklicev in le na videz tudi najpreprostejših opravil: na primer gozdarskih, kuharskih, čevljarških, čistilskih ali šiviljskih.

V taki jedrnatosti osredotočenosti na opisane pojave in ljudi se očem Marinke Marije Miklič razkriva več, kot bi se v morebitnem gostobesedju ali celotni spominski panorami, četudi je Dolenjecem vrojena pripoved očitno del njenega bistva, razumljiv kot izročilo življenjskih spominov in izkušenj, ki jih avtorica posreduje mlajšim rodovom in še posebej svojim vnukom. V sebi zaokroženi segmenti njenih spominov so se tako zgostili v knjigo prikazov ali zgodb o življenju dolenjskih ljudi v časih po drugi svetovni vojni, od Krškega polja prek Novega mesta do Bele krajine. Ko nam jih je pisateljica obudila v življenje, je z besedo zapečatila svojo duhovno povezavo z njimi, kot da so postali ljudje in kraji del nje same, ona pa del njih, in zato je v knjigi opazen tudi občasen poudarek na nekdanjem solidarnem in družabnem sodelovanju med ljudmi; ves čas pa preteklost konfrontira tudi z današnjim stanjem, ki ob vsem tehničnem napredku ljudi pogosto bolj odtuja kot zbljuje.

Ob branju take pripovedno-izpovedne knjige, kot je knjiga Marinke Marije Miklič, človek celo pomisli, da bi moral vsakdo v njenih in mojih letih napisati knjigo, v kateri bi zgostil in sporočil svoj pogled in spoznanja o življenju, da bi jih lahko posredoval drugim, pa četudi le prijateljem ali morebiti sošolcem, tako kot so te dni storili moji novomeški gimnazijski sošolci, ko so ob 50-letnici mature pripravili kratek zbornik nostalgčnih, a tudi kritično obarvanih spominskih zapisov iz gimnazijskega življenja; a nič manj bi jo človek moral napisati tudi zato, da bi lahko zapustil svet notranje pomirjen. Zgodi se celo, da je kdo pripravljen, če tega ne more storiti sam, izpovedati svoje sporočilo prek posrednika, tako kot me je na primer nekoč nagovoril za tako delo slikar Marjan Pogačnik, najina knjiga pa je potem postala celo nekakšna kronika nekdanjega slovenskega kulturnega življenja. Marinka Marija Miklič pa nam je v svoji knjigi skozi podobo ljudi in krajev, nekdanjih obrti, kmečkih del in nasploh življenjskega načina na novo oživila danes staro in še značilno predvsem podeželsko Dolenjsko in skoznjo razkrila svoj občutljiv, naravo, ljudi in posebno družino ljubeč, trpežen in neuklonljiv, a v bistvu mehak dolenjski značaj.

Iz jasnosti njene pisave je razvidno, da njena knjiga *V kamen vklesano* ni prva, česar ob branju besedila še nisem vedel, kvečjemu zaslutil. Upati pa je, da gotovo tudi ne bo zadnja, ampak je le najnovejša. Njen pisateljski repertoar gotovo še ni izčrpan, kajti spomini ljudi z odprtimi očmi in živahnim umom so vedno neizčrpani. Knjiga *V kamen vklesano* pa tudi ni knjiga spominov tiste vrste, ki se jih, ker imamo le eno življenje, običajno napiše enkrat za zmeraj, saj pisateljica svojo lastno podobo raje razkriva skozi spomine na ljudi, ki jih gotovo še mnogo nosi v svojem ljubečem dolenjskem srcu.

Milček Komelj